

มานุษยวิทยากับปัญหาฝุ่นควัน PM 2.5

ดร.นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ

หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและพัฒนา ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

การศึกษาทางมานุษยวิทยาในประเด็นปัญหาฝุ่นควันทางอากาศยังมีอยู่น้อยมาก ในจำนวนนั้นคืองานศึกษาของ Timothy K. Choy ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาที่ทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ณ เมือง เดวิส ประเทศสหรัฐอเมริกา เขามีความสนใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลภาวะทางอากาศในฮ่องกง และเขียนบทความเรื่อง Air's Substantiations ในปี 2012 ซึ่งถือเป็นบทความชิ้นแรกๆ ของนักมานุษยวิทยาที่พยายามทำความเข้าใจฝุ่นควันทางอากาศ ในฐานะเป็นวัตถุทางสังคมที่สร้าง “ประสบการณ์ทางอากาศ” (Atmospheric Experiences) ในชีวิตประจำวันของมนุษย์

ประเด็นสำคัญในบทความของ Choy คือการชี้ให้เห็นวิธีคิดเกี่ยวกับการมีอยู่ของ “อากาศ” ซึ่งประกอบด้วยวัตถุสารหลายชนิดรวมตัวกันและล่องลอยไปมา เป็นสิ่งที่มนุษย์มองไม่เห็นแต่มีชีวิตอยู่กับมัน ตัวอย่างเช่น ชาวฮ่องกงเผชิญกับฝุ่นขนาดเล็กที่สร้างผลกระทบต่อสุขภาพ ทำให้ต้องย้ายตัวเองไปอยู่ในพื้นที่ที่มีอากาศแจ่มใสในเขตนอกเมืองหรือย้ายหนีไปต่างประเทศ ปัญหาฝุ่นละอองเป็นปัญหาใหญ่ของรัฐบาลฮ่องกง เพราะนอกจากจะสร้างปัญหาด้านสุขภาพของประชาชนแล้ว ยังสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีในเชิงการท่องเที่ยว และการลงทุน เช่น ก่อนที่บริษัทดีสนีย์แลนด์จะตัดสินใจลงทุนในฮ่องกง บริษัทแสดงความกังวลกับปัญหามลภาวะทางอากาศ รัฐบาลฮ่องกงจึงพยายามหาวิธีควบคุมและลดปริมาณฝุ่นละอองให้น้อยลง

Choy ยังชี้ให้เห็นว่าตามคติการแพทย์พื้นบ้านของชาวจีน ลมหายใจเข้าและออกคือ “พลังของการมีชีวิต” ส่วนลมที่พัดอยู่ในอากาศคือสิ่งอันตรายและทำให้เจ็บป่วย มนุษย์จึงต้องรู้วิธีการควบคุมลมหายใจของตัวเองให้สอดคล้องกับกระแสลมในอากาศที่อยู่รอบตัว ซึ่งเป็นวิธีการฝึกจิตและสมาธิโดยการกำหนดลมหายใจที่ถูกต้องเพื่อที่จะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ความรู้จากการแพทย์พื้นบ้านทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่แยกจากกันไม่ได้ระหว่าง “ลมหายใจ” กับ “ลมในอากาศ” ซึ่งมนุษย์จะต้องสร้างสมดุลให้กับสิ่งนี้เพื่อการมีชีวิตที่ดี

บทความของ Choy ได้ชี้ให้เห็นมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของฝุ่นควันในอากาศ ซึ่งอาจเป็นแนวทางให้นักมานุษยวิทยาคนอื่นนำไปศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในโลกปัจจุบัน ประเด็นสำคัญที่ Choy ได้เสนอไว้และสามารถนำไปพัฒนาโจทย์วิจัยในอนาคต ได้แก่

- 1) “ร่างกาย” ของมนุษย์คือพื้นที่เชิงสังคมและวัฒนธรรม เป็นจุดเชื่อมต่อของปฏิบัติการเชิงพื้นที่ (spatial practices) (Harvey, 1996) ซึ่งส่งผลต่อการออกแบบวิธีควบคุมและจัดระเบียบร่างกาย และสภาพแวดล้อมให้สมดุลกัน
- 2) ในมิติของเศรษฐศาสตร์การเมืองของสภาพอากาศ (political economy of air) ความเหลื่อมล้ำของชนชั้นทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อไม่เท่ากันระหว่างกลุ่มคนจนและคนรวย คนรวยสามารถเลือกซื้อที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมดีแต่มีราคาแพง ในขณะที่คนจนต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่แออัดที่เต็มไปด้วยควันพิษ

- 3) เครื่องมือตรวจวัดคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่อธิบายเป็นตัวเลข ไม่ว่าจะ เป็นปริมาณควันพิษในอากาศ สารพิษในน้ำและดิน คือเทคโนโลยีแห่งสุนทรียะ (aesthetic technology) ซึ่งบ่งบอกว่ามนุษย์ต้องการประเมินคุณค่าของสภาพแวดล้อมในที่อยู่อาศัยเพื่อที่จะทำให้ตนเองเกิดความมั่นใจที่จะดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้น
- 4) ทักษะการรับรู้ และการให้ความหมายต่อปัญหามลพิษ ที่คนต่างกลุ่ม ต่างวัย ต่างฐานะ ต่างเพศ สภาพ ต่างเวลา ต่างสถานที่ มีประสบการณ์เกี่ยวกับมลพิษไม่เหมือนกัน การทำความเข้าใจในประเด็นนี้อาจช่วยให้เห็นวิธีการที่คนต่างกลุ่มใช้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของตัวเอง
- 5) ข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นสากล (Universality) และความเป็นเรื่องเฉพาะ (Particularity) ปัญหาสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา การทำความเข้าใจบริบทสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองจะช่วยให้เข้าใจการรับมือของชุมชนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเป็นสากลของความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

ประเด็นเหล่านี้ยังคงรอคอยให้นักมานุษยวิทยาและนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์นำไปทบทวนและศึกษาภายใต้แนวคิดและทฤษฎีที่หลากหลาย เพื่อขยายขอบเขตความเข้าใจใหม่ๆ เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัตถุสิ่งของในสภาพแวดล้อมและภูมิประเทศ ซึ่งมนุษย์ในแต่ละสังคมอาจมีวิถีปฏิบัติ ความรู้สึก และโลกทัศน์เกี่ยวกับลมฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน

แนะนำเอกสารอ่านเพิ่มเติม

- Anderson, Ben. (2009). Affective Atmospheres. *Emotion. Space and Society* 2 (2): 77-81.
- Bell, M. & Ebisu, K. (2012). Environmental Inequality in Exposures to Airborne Particulate Matter Components in the United States. *Environ Health Perspect.* 120 (12): 1699-1703
- Bennett, J. (2004). The Force of Things: Steps toward an Ecology of Matter. *Political Theory* 32 (3): 347-372.
- Carolan, M.S. (2008) The Bright and Blind Spots of Science: Why Objective Knowledge is not Enough to Resolve Environmental Controversies. *Critical Sociology* 34: 725-740.
- Choy, T. (2005). Articulated knowledges: Environmental forms after universality's demise. *American Anthropologist.* 107(1) pp 5-18.
- Choy, T. (2012). Air's Substantiations. In: Rajan, SK (ed.). *Lively Capital.* (pp.121-155). London: Duke University press.

- Cisneros, Ricardo et al. "Understanding Public Views about Air Quality and Air Pollution Sources in the San Joaquin Valley, California." *Journal of environmental and public health* vol. 2017 (2017): 4535142. doi:10.1155/2017/4535142.
- Curtis, S. (2004) *Health and Inequality*. London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage.
- Cutter, S. (1995). Race, Class and Environmental Justice, *Progress in Human Geography*,19(1): 111-122.
- Day, R.J. (2004). Perceptions of Air Pollution and Health in Social and Geographical Contexts. Dissertation. Department of Geography, University College London.
- Douglas, M. (1966). *Purity and Danger: An Analysis of the Concepts of Purity and Taboo*. London: Routledge.
- Earley Sr., J. (2006). Chemical "Substances" That Are Not "Chemical Substances". *Philosophy of Science* 73: 841-852.
- Edwards, P. (2010) *A Vast Machine: Computer Models, Climate Data, and the Politics of Global Warming*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Garnett, E. (2015). Making Air Pollution Visible: An Ethnography of Data Practices in a Multi-Disciplinary Public Health Project. Dissertation, University of London.
- _____. (2017). Air Pollution in the Making: Multiplicity and Difference in Interdisciplinary Data Practices. *Science, Technology, & Human Values* 42(5): 901-924.
- Ghergu, C., Sushama, P., Vermeulen, J., Krumeich, A., Blankvoort, N., van Schayck, O.C., & de Witte, L.P. (2016). Dealing with Indoor Air Pollution: An Ethnographic Tale from Urban Slums in Bangalore. *International Journal of Health Sciences & Research* 6(1): 348-361.
- Haraway, D. (1990). *Primate Visions: Gender, Race, and Nature in the World of Modern Science*. London: Routledge.
- Harvey, D. (1996). *Justice, nature, and the geography of difference*. Oxford: Blackwell.
- Irwin, A., Simmons, P. and Walker, G. (1999) Faulty Environments and Risk Reasoning: the Local Understanding of Industrial Hazards. *Environment and Planning A* 31: 1311- 1326.
- Jennings, B., Kahn, J., Matrianni, A, & Parker, L.S. (2003). *Ethics and Public Health Model Curriculum*. Association of Schools of Public Health.

- Katz, C. (2012). Minorities, Poor Breathe Worse Air Pollution, Study Finds. New America Media. 04 Nov. 2012
- Latour, B. (1999). *Pandora's Hope: An Essay on the Reality of Science Studies*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Luckin, B. (2003). 'The Heart and Home of Horror: The Great London Fogs of the Late Nineteenth Century', *Social History*, 28(1): 31-48.
- Mitman, G. (2007). *Breathing Space: How Allergies Shape Our Lives and Landscapes*. New Haven: Yale University Press.
- Mosley, S. (2008). *The Chimney of the World: A History of Smoke Pollution in Victorian and Edwardian Manchester*. London: Routledge.
- Murphy, M. (2006). *Sick Building Syndrome and the Problem of Uncertainty*. Durham: Duke University Press.
- Schell, L.M. & Denham, M. (2003). Environmental Pollution in Urban Environments and Human Biology. *Annual Review of Anthropology* 32: 111-134.
- Sloterdijk, P. (2009a). Airquakes. *Environment and Planning D. Society and Space* 27(1): 41-57.
- Sloterdijk, P. (2009b). *Terror from the Air*. Los Angeles: Semiotexts.
- Smith, K.R. (2002). Indoor Air Pollution in Developing Countries: Recommendations for Research. *Indoor Air* 12: 198-207.
- Stradling, D. (1999). *Smokestacks and Progressives: Environmentalists, Engineers, and Air Quality in America, 1881-1951*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Stradling, D. & Thorsheim, P. (1999). 'The Smoke of Great Cities: British and American Efforts to Control Air Pollution, 1860-1914', *Environmental History*, 4(1): 6-31.
- Thorsheim, P. (2002), 'The Paradox of Smokeless Fuels: Gas, Coke and the Environment in Britain, 1813-1949', *Environment and History*, 8(4) : 381-401.
- Thorsheim, P. (2006). *Inventing Pollution: Coal, Smoke and Culture in Britain Since 1800*. Athens: Ohio University Press.
- Wynne, B. (1996) May the Sheep Safely Graze? A Reflexive View of the Expert-Lay Knowledge Divide, in Lash, S., Szerszynski, B. and Wynne, B. (eds) *Risk Environment and Modernity: Towards a New Ecology*. (pp.27-43). London: Sage.